

Gastredactioneel: "Homoseksualiteit is toch geen probleem meer?"

Henny Bos, Charles Picavet

Universiteit van Amsterdam, Rutgers Nisso Groep

Als je bent geïnteresseerd in homoseksualiteit vanwege het gestigmatiseerde karakter ervan, vraagt men al snel waarom dan. Men gaat ervan uit dat homoseksualiteit geen probleem meer is in onze samenleving. Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen hebben ongeveer dezelfde rechten als hetero's. De overgrote meerderheid van de Nederlanders vindt dat homoseksuelen hun leven zouden moeten kunnen inrichten op de manier die zij willen. Ook in de media is (openlijke) homoseksualiteit niet meer weg te denken. Toch blijven er signalen dat het nog helemaal niet zo goed gesteld is met de positie van homoseksuelen. De uitspraken van de Rotterdamse imam El Moumni hebben voor veel beroering gezorgd. Vorig jaar bleken sommige scholen het homojongerenblad *Expreszo* niet te willen uitdelen. Ook blijken lesbische vrouwen en homoseksuele mannen meer last te hebben van psychische problemen. Hoe is dit te verklaren als homoseksualiteit geen probleem meer is?

Deze vraag stond centraal tijdens de studiedag over homoseksualiteit en stigmatisering van 14 juni 2004, georganiseerd door de NVVS in samenwerking met de Rutgers Nisso Groep en de Schorer (voorheen de Schorerstichting). Deze dag was een vervolg op het symposium 'Welzijn, gezondheid en homoseksualiteit' dat vijf jaar eerder plaatsvond in Utrecht. De studiedag was van een hoog niveau, met aandacht voor zowel theorie als praktijk. Reden genoeg om aan het onderwerp van de dag een themanummer van het Tijdschrift voor Seksuologie te wijden.

Volgens het woordenboek betekent stigmatiseren het 'brandmerken' van mensen. Deze betekenis is terug te voeren op de Griekse oudheid. Daar werd de term stigma gebruikt voor tekens die men op iemands lichaam aanbracht om te laten zien dat die persoon om de een of andere reden niet best aangeschreven stond (Goffman, 1963). In de loop van de tijd heeft de term zich verbreed en wordt iedere eigenschap die negatief wordt gewaardeerd als stigma beschouwd (Goffman, 1963; Jones, Farina, Hastorf, Markus, Miller, & Scott, 1984). Het negatief beoordelen van mensen op grond van kenmerken die hen van anderen onderscheiden, is iets waar allerlei groepen mee te maken hebben (Crocker, Major, & Steele, 1989). Deze negatieve beoordeling kan plaats vinden op grond van uiterlijke kenmerken of persoonlijkheids kenmerken (Stangor, 2000). Stigmatisering kan openlijk zijn, maar ook heel subtiel (Dovidio, Major & Crocker, 2000). Onderzoek wijst uit dat veel mensen te maken krijgen met stigmatisering (e.g. Mays & Cochran, 2001). In dit themanummer staat stigmatisering van mensen vanwege hun seksuele oriëntatie centraal. Hoe zij dit ervaren, de gevolgen hiervan op hun leven en de wijze waarop zij hiermee omgaan, de consequenties hiervan voor de (psychosociale) gezondheid en implicaties voor de hulpverlening komen aan de orde.

In het denken over homoseksualiteit heeft door de jaren heen een verschuiving plaatsgevonden. Tot aan de jaren zeventig werd homoseksualiteit als individueel probleem gezien. Zo was bijvoorbeeld homoseksualiteit tot in 1973 als psychische stoornis opgenomen (Bayer, 1981) in de 'Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders' (DSM), het internationaal gebruikte classificatiesysteem voor psychische stoornissen van de American Psychiatric Association. Later werd niet homoseksualiteit zelf als probleem gezien, maar de op basis van heteroseksualiteit georganiseerde samenleving. Deze samenleving was de oorzaak van problemen waar homoseksuele mannen en vrouwen

last van hadden (Bos, Dietz, Oudheusden & Sandfort, 1998).

Uit verschillende internationale en nationale publicaties is inmiddels gebleken dat homoseksuelen meer gezondheidsproblemen vertonen dan heteroseksuelen (Mays & Cochran, 2001; Meyer, 2003; Sandfort, de Graaf, Bijl & Schnabel, 2001; Sandfort, de Graaf & Bijl 2003). Eén van de verklaringen die hiervoor wordt gegeven is dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen de impliciete en expliciete homonegatieve attitudes die in een heteroseksueel georganiseerde samenleving leven internaliseren. Verder blijkt uit diverse studies een samenhang tussen het al dan niet meemaken van discriminatie, negatieve bejegening en buiten-sluiting en het voorkomen van psychosociale problemen (Mills, 2004; Sandfort, Bos & Vet, in press, Waldo, 1999).

In vergelijking met andere West-Europese landen is het klimaat met betrekking tot homoseksualiteit in Nederland relatief gunstig (Sandfort, 1998; Van den Akker, Halman & De Moor, 1994). Dit gunstige klimaat zou ook kunnen betekenen dat homoseksualiteit door de betrokken mannen en vrouwen niet meer als problematisch ervaren wordt. De studie van Sandfort, de Graaf, Bijl & Schnabel (2001) laat echter het tegenovergestelde zien. De gegevens uit dit Nederlandse onderzoek laten immers zien dat psychiatrische problemen onder homoseksuele mannen en lesbische vrouwen relatief vaker voorkomen dan bij heteroseksuelen. Hoe is deze tegenstelling te verklaren?

Ter beantwoording van bovenstaande vraag wordt in dit themanummer eerst te rade gegaan bij Jennifer Crocker. Crocker - hoogleraar sociale psychologie aan de universiteit van Michigan - is een grote naam op het gebied van onderzoek en theorievorming ten aanzien van stigmatisering. Zij geeft in haar bijdrage 'De sociale psychologie van stigmatisering' een overzicht van de huidige stand van zaken rondom theorievorming over de aard en gevolgen van sociale stigma's en de verschillende wijze waarop mensen omgaan met deze sociale stigma's. Zij richt zich daarbij vooral op de gevolgen voor het gevoel van eigenwaarde. Stigmatisering rondom homoseksualiteit is echter niet haar specialisatie.

De vertaalslag naar een homospecifieke invulling rondom stigmatisering wordt door Theo Sandfort (werkzaam aan de Columbia University in New York) gemaakt in de bijdrage 'Homofobie: Welk probleem, wiens probleem?'. Sandfort geeft niet alleen de geschiedenis weer van het begrip homofobie – de homospecifieke invulling van stigmatisering – maar beschrijft ook zijn visie op dit verschijnsel. Daarbij komt de vraag aan de orde of homofobie in Nederland (nog) een pro-

bleem is. Hij introduceert in zijn bijdrage het begrip 'moderne homofobie'. Hij sluit daarbij aan bij wat Crocker in haar artikel 'aversief vooroordeel' noemt, ofwel: mensen zeggen en doen hun uiterste best om niet bevooroordeeld te zijn over homoseksualiteit maar in hun gedrag laten ze het tegenovergestelde zien. De theorievorming rondom het verschijnsel moderne homofobie bevindt zich in haar kinderschoenen – zo ontbreekt er nog een goede definitie – en zijn er nog tal van vragen. Eén van de vragen waar nog onderzoek naar moet worden verricht is volgens Sandfort de vraag 'Waarom maken mensen zich schuldig aan (moderne) homofobie'. Een andere vraag die naar zijn mening zeker nader onderzocht moet worden is 'Hoe meet je moderne homofobie'.

Van Wijk, Van de Meerendonk en Vanwesenbeeck hebben bij de Rutgers Nisso Groep één van de eerste studies naar moderne homofobie in Nederland uitgevoerd. In hun bijdrage beschrijven ze het verschil tussen traditionele en moderne homofobie nader en hebben zij een instrument ontwikkeld om beide vormen te meten in een vragenlijst. Bij de eerste vorm gaat het in dit onderzoek om meningen van mensen die homoseksualiteit op zichzelf als afkeuringswaardig zien. Terwijl mensen die moderne homonegatieve attitudes hebben juist zeggen dat ze homoseksualiteit niet als een probleem zien, rapporteren zij wel subtiele negatieve houdingen ten aanzien van homoseksuelen. Dit doordat zij bijvoorbeeld van mening zijn dat 'homoseksuelen niet zo te koop moet lopen met hun seksuele geaardheid'. De auteurs voorspellen dat onder de Nederlandse bevolking traditionele vormen van homofobie steeds minder voor zullen komen en dat de moderne vormen van homofobie steeds pregnanter aanwezig zullen zijn.

De volgende bijdrage in het themanummer is van Charles Picavet (Rutgers Nisso Groep) en Theo Sandfort. Hun bijdrage richt zich op de homoseksuelen zelf. Op grond van hun onderzoek over diverse coming-out verhalen van homoseksuele jongeren komen zij tot de conclusie dat homojongeren anno 2000 er alles aan doen om zo 'normaal' mogelijk gevonden te worden. En dat is toch ook net wat er onder moderne homofobie verstaan wordt, namelijk de mening hebben dat homoseksualiteit geen probleem meer is als 'ze' maar zo normaal mogelijk doen. Wijst de conclusie van Picavet en Sandfort erop dat homoseksuele jongeren de moderne opvattingen die in de Nederlandse samenleving leven ten aanzien van homoseksualiteit hebben eigen gemaakt? Dit is een vraag die in de toekomst verder onderzocht moet worden.

De laatste twee bijdragen in dit themanummer gaan over de hulpverlening aan homoseksuele mannen en

vrouwen. Speelt stigmatisering een rol bij de hulpvraag van homoseksuele mannen en vrouwen en zo ja hoe speelt dit een rol? Jan Schippers bekijkt in zijn bijdrage een aantal casussen uit zijn praktijk van de hulpverlening aan homoseksuele mannen. Hij onderscheidt op grond van deze casussen een aantal manieren waarop homoseksuele mannen om gaan met stigmatisering en zelfwaardering, namelijk homoseksualiteit zien als iets zondigs, een psychisch stoornis of een genderafwijking. Deze verschillende manieren hebben met elkaar gemeenschappelijk dat deze mannen een aantal attitudes en stereotyperingen die in onze samenleving leven ten aanzien van homoseksualiteit hebben eigen gemaakt. Tenslotte legt Schippers een verband met hoe homoseksuele mannen omgaan met wat hij noemt 'grote stigma's'. Hiermee plaats hij de discussie rondom homoseksualiteit en stigmatisering in een perspectief van de multiculturele samenleving.

Ingrid Verbeek beschrijft in haar bijdrage tenslotte hoe stigmatisering in kan werken op de relatie tussen lesbische vrouwen. Zij geeft aan dat er verschillende typen relaties tussen lesbische vrouwen zijn en laat zien hoe deze typen verband houden met het stigma dat homoseksualiteit met zich meebrengt. Zij gaat daarvoor te rade bij psychodynamische en ontwikkelingspsychologische theorieën over lesbische identiteit. Voor ieder relatietype beschrijft zij tenslotte waaruit volgens haar hulpverlening aan lesbische koppels zou moeten bestaan.

Dit themanummer maakt duidelijk dat er in de afgelopen decennia veel is veranderd in de aard van de stigmatisering van homoseksuele mannen en vrouwen. Afwijzing gebeurt tegenwoordig vaak subtieler dan voorheen. Het onderzoek dat in dit themanummer wordt beschreven geeft een aanzet om op een andere, 'moderne' manier te kijken naar stigmatisering en de impact op het leven van lesbische vrouwen en homoseksuele mannen. Het laat zien dat stigmatisering nog altijd een belangrijk onderwerp is als het gaat over homoseksualiteit. Nu is het tijd om deze inzichten te vertalen naar innovaties in onderzoek, hulpverlening en preventie en voorlichting.

Literatuur

- Akker, P. van den, Halman, L., & de Moor, R. (1994). Primary relations in Western societies. In P. Ester, L. Halman & R. de Moor (Red.), *The individualizing society. Value change in Europe and North America*, (pp. 97-127). Tilburg: Tilburg University Press.
- Bayer, R. (1981). *Homosexuality and American psychiatry*. New York: Basic Books.
- Bos, H., Dietz, I., Oudheusden, M., & Sandfort, Th. (1998). Psychosociale problemen bij homoseksuele mannen en lesbische vrouwen: Een vergelijking met heteroseksuelen. *Tijdschrift voor de Seksuologie*, 23, 84-90.
- Crocker, J. Major, M., & Steele, C. (1998). Social stigma. In D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindzey (Red.), *The Handbook of Social Psychology*, Vol. 2 (4th ed., pp.504-553). New York: McGraw-Hill.
- Dovidio, J., Major, B., & Crocker, J. (2000). Stigma: Introduction and overview. In T.F. Heatherton, R.E. Kleck, M.R. Hebel & J.G. Hull, J. G. (Red.), *The Social Psychology of Stigma*, (pp.1-28). New York: Guilford Press.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon and Schuster.
- Jones, E.E., Farina, A., Hastorf, A.H., Markus, H., Miller, D.T., & Scott, R.A. (1984). *Social stigma: The psychology of marked relationships*. New York: Freeman.
- Mays, V.M., & Cochran, S.D. (2001). Mental health correlates of perceived discrimination among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. *American Journal of Public Health*, 91, 1969-1976.
- Meyer, I.H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129, 674-697.
- Mills, T.C. et al., (2004). Distress and depression in men who have sex with men: The urban men's health study. *American Journal of Psychiatry*, 161, 278-285.
- Sandfort, Th. (1998). Homosexual and bisexual behaviour in European countries. In M. Hubert, N. Bajos & Th. Sandfort (Red.), *Sexual behaviour and HIV/AIDS in Europe* (pp. 68-106). London: UCL Press.
- Sandfort, Th.G.M., de Graaf, R., Bijl, R.V., & Schnabel, P. (2001). Same-sex sexual behavior and psychiatric disorders: Findings from the Netherlands mental health survey and incidence study (NEMESIS). *Archives of General Psychiatry*, 58, 85-91.
- Sandfort, Th.G.M., de Graaf, R. en Bijl, R.V. (2003). Same-sex sexuality and quality of life: Findings from the Netherlands Mental Health survey and incidence study. *Archives of Sexual Behavior*, 32, 15-22.
- Sandfort, Th.G.M., Bos, H., & Vet, R. (in press). Lesbians and gay men at work: Consequences of Being Out. In A.M. Omoto & H.S. Kurtzman (Red.), *Sexual orientation, mental health, and substance use: Contemporary scientific perspectives*. London: Sage Publications.
- Stangor, C. (Red.) (2000). *Stereotypes and prejudice: Essential readings*. Philadelphia: Psychology Press.
- Waldo, C.R. (1999). Working in a majority context: A structural model of heterosexism as minority stress in the workplace. *Journal of Counselling Psychology*, 46, 218-232.